

બીલીમોરાના "છીલ્લા"!

(અંક ૨ ભો.)

બીલીમોરાના "બાપુ સાહેબ"

10
આપણું
સાહેબ
સંગ્રહ

બીલીમોરા જેવા નાના ગામમાં ધુણવાનાં મથકો અસ્તિત્વમાં નથી હોતાં. એમ જાણી વાચનારાઓ અચળ થશે, આ મથકમાંનું એક બાગીચો દીપ્તિ છે, કે બપોલે એક સમયે માછલું ધુણે છે, તેના દીલમાં એક જીત આવે છે, અને તેને લાભ સધળી કામના લોકો લે છે. અહીં પારસી કીચો માત્ર અણુત્રીની જ જાય છે એક મથક બીલીમોરાની નજદીકના દેસરા ગામ તરફ છે, બપોલે પારસી કીચો જાય છે. એક થોડાં નામે ગામમાં છે, બપોલે દુબલા ધુણે છે, અને તેના દીલમાં "ઝીણા મામા" આવે છે. એક દીપ્તિ બાણને નામે જોળખાતા સપ્તસના મકાનમાં છે, જેને ત્યાં "બાપુ સાહેબ"ની ગરદી આવે છે, અને બપોલે પારસી કીચો વર્ષો થયા લાભ ભેતી રહી છે. આ ઉપરાંત ત્રીકમ નામના એક ગોલાના મકાનમાં "સેરમસાહ પીર" નો છીલ્લો ફેલાય છે. આ ગોલો ઝીણા જમીને ત્યાં મુલાકાતે આવે છે, અને તેને પોતાને મે અને મારા મીત્રે ધુણતા જોયો છે.

વળી ફકીર રાધવા નામના એક માછીને ત્યાં તેની ઓત જીવી ધુણે છે, તેના દીલમાં પણ "બાપુ સાહેબ"ની રવારી આવે છે. પણ સૌથી વધુ અગત્ય ધરાવતું મથક, યાને બીલીમોરામાં ધુણવાનું "હેડ ક્વૉર્ટર્સ" ગોલા ઝીણા જમીનું મકાન છે. આ મથક પ્રમાણિક મહેનત, વગર પૈસા પેદા કરવાની ટકાણ છે, એમ કહીએ તો ચાલે.

આ રીતે બીલીમોરામાં "બાપુ સાહેબ" નો છીલ્લો ત્રણ જુદાં જુદાં જગ્યાએ છે. બપોલે કોઈ "આહક" ને ગોલા ઝીણા સાથે પાલવતું નથી, ત્યારે તે દીપ્તિ બાણા કે' માછી ફકીર રાધવાને ત્યાં "બાપુ સાહેબ" નો આસરો રાધવા જાય છે. બેસક ગોલા ઝીણાનું મકાન જરા 'સ્ટાઈલ' મા હોવાને લીધે તે કટલીકવાર "આહકો" ને મોઢુ પડે છે.

આ બાબતને જાણી ચર્ચા તા. ૧૮ મી જુન ૧૯૨૨ને દિને બેલી બીલીમોરાની અનુમતિની સભા સન્મુખ રજુ થવા પછી આ મુખ્ય મથકને ગતી ભરોસેકા હકીકત મેળવવાનો મેં હરામ કર્યો. અનુમતિની સભામાં

૨૨૭૨

આ બાબદ રજુ થવાથી અને ગોલા ઝીણા અને ઢીબરા ભાણાને ત્યાં જનારા કુડુબેના નામેની ટીપ ત્રસ્ટી સાહેબોને આપવામાં આવ્યાથી, તથા વર્તમાન પત્રોમા સભાનો રીપોર્ટ પ્રગટ થવાથી ઉપલા બે મથકનો લાભ સેનારાંઓ એકીને ત્યાં જવાનું મોકુફ કરે, યા વખત બહલી ચોરી છુપીથી નમ્ય એ દેખીતુ છે છતાં ધીરજથી વિચાર કરી આ કામ માથે ઉઠાવવાનો મેં દરાવ કર્યો હું પોતે આ મથકોની મુલાકાત લઉં તો ઝોળખાઈ જવાથી કશી ખબર મેળવી શકું નહીં આટલા માટે મેં નવસારી ખાનેના મારા એક મરીજ મીત્રને મારો ધરાદો જણાવી તેમની મદદ ચાહી આ કામ ખર્ચનું તેમજ જોખમનું હતું, અને તેમા બહુ કુનેહની જરૂર હતી મેં જે મિત્રને ચુટી કાઢ્યા તે સારા નસીબે આ કામને તદ્દન બધએસતા હતા, તેમનો દેખાવ કાહેલી હતો, એટલે “બાપુ સાહેબ”ની મહેરમાની મેળવવાને તેમને કોઈ પણ લાયક ગણે તેમ હતું અત્યંત ગરીબીને લીધે તેમને કુદરતીજ દેખાવ સુદલેસ હતો પોતે એક રમુજ ભેખક હોવાથી જોઈતી કુનેહ અને હાજર જવાબી ધરાવતા હતા તેમની દુખી તખીવતને લીધે નાની વયમા તેમના એક ખેશી બાઈ તેમને નવસારીમા બેસાતખાડા આગળના એક માછીના ધુણવાના મથક ઉપર લઈ ગયા હતા, ત્યાંનો અનુભવ તેમને યાદ હતો, એટલે આ કામ તેમણે ઉઘટથી ઉપાડી લીધું જે ખર્ચ થાય તે સધળો માથે લેવા મેં કબુલ્યું અને પોતાના એક યુગ્મગં મીત્રને મદદ માટે પોતાની સાથે લઈ તેવણે બીલીગોરામા ગોલા ઝીણાના મકાનની ચાર વાર મુલાકાત લીધી. આ મુલાકાત વખતે તેમણે નજરે જે કાંઈ જોયું છે તે કશી સહરાગાત વગર લખી મોકલ્યું છે, અને તે સધળો એકલાલ હું અત્રે રજુ કરે છું જણાવવાની જરૂર નથી કે તેમણે મેળ-વેલા સધળા નામો મેં કાલ તુરંત ભરમમા રાખ્યા છે, તો જો કે બીલી-ગોરા અને નવસારીના ફેરલાક “વાચનારા”ઓ આ નામો સહેલથી અટકળી શકશે

આ એકલાલ અત્રે રજુ કરવામાં કોઈની પણ સામે કશો દેખભાવ દેખાડવાની, કોઈને અપમાન કરવાની કે કોઈની લાગણી દુઃખવાની નેમ રાખવામાં આવી નથી માત્ર આ અ-જરથોસ્તી, દરજી કામથી હાથ ઉઠાવવાને જોળવાયલા લોકોને સમજવવાની મારી નેમ છે “છીલ્લા”ને નામે ઝોળખાટી કોઈપણ કંટપીત કબર કોઈપણ ઇન્સાનને કશો ફાપદો કરી શકે નહીં તેમ મનાવનારાઓનું કામ ઠગાઈ ભર્યું અને તેમ માનનારાઓનું કામ મૂખાઈ ભર્યું જ ગણાય

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૮૮૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ પિતૃનામરોગ દિવસ - ૨

વિષય સે ૧૭૩૪૮૪ ૫૬: ૪ ૬

શુક્રવાર, તા. ૧૫-૨-૨૪

આજ રોજે જમો [મે જણા બપોરની ૧-૪૨ની ત્રેનમાં બેસી બીલીમોરે ગયા અને રેલ્વેસ્ટેશન પરથી ગાડીમાં બેસીને ઝીણા ગોલાનું ઘેર કે જે શેઠ કેસરીચંદ બાણુભાઈ કન્યાશાળાની સામી બાજુએ થોડુંક છેડે આવેલું છે ત્યાં દાખલ થતાં જોવામાં આવ્યું કે એ ઘર બહારથી તેમજ બોયતળીએ સાદુ ભાગે છે. બોયતળીએ તેનું કુટુંબ રહે છે, પશુ ઉપરના માળનો પહેલો ઝોરડો સુદર ફરનીચરથી સીમારેલો છે, જે ઝોરડાની બારીએ એક ચશ્માવાળો પાગસી છોકરો હતા જેણે અમને આવકાર આપી પાણી પુછ્યું. એને માટે પાછળથી ખબર કાઢતા જણાયું કે તેનું નામ મી. ... .. કરીને છે અને તેની બાવડીને છોકરી ન થતાં હોવાના કારણે બેરી સાથે લાંબા વખતનો ત્યાજ પડેલો છે, અને રોજ દીવસમાં બે વાર માછણુ સોમીના ધુણવાના વખત અમાઉ ઘટતી તૈયારી તે કરે છે.

પહેલા ફરનીચરવાળા ઝોરડામાં ખુટી પર એક પારસી બાલુની સાડી અમારા જોવામાં આવી, જે કસ્ટી કરીને ઘુસેલી હતી ત્યાર બાદ ઝીણા ગોલાની સાથે “છીલ્લા”વાળા ઝોરડામાં ગયા, જેના ત્રણ ભાગ પાડેલા હતા એક ભાગમાં બે ખાટલી હતી, જેમાંની એક ઉપર એક સ્ત્રી સુધને કાસતી હતી, જે માટે ગોલાને પુછતા તે પોતાને ધરની જણાવી પશુ બીતળ ઉપરથી તે અમને પારસણુ લાગી બીજી ખાટલી ઉપર પશુ કાઢ માથા સુધી ઝોલોને સુતેલું હતું, જેથી તે ઝોળખાયું નહીં.

બીજા ભાગમાં આવનારાંઓને બેસવાની જગા કીધી હતી, જ્યારે ત્રીજા ભાગમાં “છીલ્લા”ની જગો કરી હતી, જે સુદર રીતે કાચના ૪-૫ રંગીન જોળાઓ ફળનેકે હાંડીઓ, એક મોટું ઝુમર, સુદર આયમચક્રો ઉપર એક મોટું ધડીઆળ વિગેરેથી સીમારેલી હતી વળી પાંચ જરમન સીલ્વરની દીવીઓ હતી કે જે પર ધીના દીવા બળતા હતા. તેમ અમર-બતીઓ પણ સળગાવેલી હતી. મોટા “છીલ્લો” વચમાં હોનો, જ્યારે તેની બન્ને બાજુ અકેક નાની કબર જેવું હતું, જે ત્રણે ઉપર રેશમી કપડું પાથરી દુલો મુકેલાં હતા એક બાજુ માછણુની ધુણવાની જગો મ દી તકી-યાની કરી હતી એ “છીલ્લા”વાલી જગોને પીતલના કંદેરાઓથી ઘેરી લીધેલી હતી.

ગોલાને પુછતા જણાય કે સોમ, શુર, શુકના દીવસો પવિત્ર ગણાય છે, તેમાં શુરવાર (જુમેરાત)નો મુખ્ય ને મોગે દીન ગણાય છે કિયાનો વખત છેક રાતનો હોવાથી ત્યા સુધી થોળી ન શકાવાથી સોમવારે અને આવવાનું જણાયું. ગોલાએ કહ્યું કે “તે દીને આવવાના હોવ તો કીયા મોડી મગડ” અને કબુલ્યુને રસ્તે પડ્યા.

ત્યારબાદ એ બાબે ત્યાજ મામમા ખબર કાઢતા માલમ પડ્યું કે ગોલાએ માગ્યુંને “મીડીઅમ” તરીકે રાખી હતી અને એ ધધામા બન્ને સાર પેદા કરે છે.

કહે છે કે ધણીક પારસી બાઈઓ અવારનવાર ત્યા રહે છે અને સામી પૈસા તથા તદુરસ્તીનું નખોદવાળીને ત્યાથી વિદાય થાય છે. વળી એમ માલમ પડ્યું કે ત્યા ખીલીમોરાના.....કુટુંબના મરદ તથા ઓરતો ચાલુ જાય છે. તેમ તપાસ કરતા અચ્યુમનના ... .. તથા ફડની મદદ મેળવનારા ખાનુઓ પણ ત્યા જતા કહેવાય છે.

આવું છેક અનેરે થવાથી ટ્રસ્ટીઓપર બહુજ દખાલુ થતા છેવટે સભાઓ બરાબ અને ‘તાતા બાગ’ વિગેરેમાં પણ તેવા કામે આવનારા પેસેન્જરોને દાખલ ન કરવા તથા ખીજા ધરીત ઇલાજો લેવાના કરાવે થયા. છતાં પણ ભોંકા રાત્રે છુપીથી જવા ભાગ્ય તે એટલે સુધી કે નાબયેર પુલ, બાટલી વિગેરે જમીનમાં ધાલી રાત્રે લઈ જતા તે પકડીને પણ એક બેવાર ફરેતી કરવામાં આવી પણ હજી ખીલીમોરા તથા બહારમામના ભોંકા ચાલુ જાય છે દાખલા તરીકે નવસારીનું ... .. ફેમીલી તો ત્યાજ પડ્યું પાશુર્તું રહે છે, અને વધુમાં નવસારીના મી. ... .. પોતાના કેસના ખાનગી કામે તથા કુટુંબસહ તેમની તખીયતના કારણે ભાંબા વખતના જાય છે વળી તવડીના ત્રણ પારસીઓ પણ જતા હતા ને હાલ બધ છે ઉપલી ખબરો મેળવી અમો ધર આવ્યા.

સોમવાર, તા. ૧૯-૨-૨૩

આજ રોજે બામદાદની કલાક ૬-૩૫ ની ટ્રેનમા ખીલીમોરે ગયા, અને ઝીણા ગોલાના ધરમા દાખલ થઈ નીચે ખુટ કાઢી માળપર ગયા, ત્યાં “છીલ્લા” ના પહેલા ભાગમા પાંચ પારસી બાનુઓ હતી, જેમાંની એક પેલા ખાટલા આગળ બેઠી હતી જેથી ગઈ વેળાએ ખાટલાપર સુતેલી બાઇજ તે હોવી જોઈએ એમ અને અનુમાન ફીધું બીજા ચાર બાનુઓ તો ખીલીમોરાનાજ હતા, એમ ગોલાનેજ પુછતાં જણાયું એક વીસ વરસનો પારસી છોકરો જે પાછળથી ગોલાના જણાવ્યા મુજબ વલ-સાડથી છ માસ થયા ડોલીમાં આવેલો હતો અને ત્યાના ઈશાનથી સારો થયો હતો, તે ‘છીલ્લા’ની જગામા ધીની બતીઓ કરવી, અગરબતીઓ સળગાવવી, ટુલો ત્રણે કબરપર મુકવા, વિગેરે કામો કરતો હતો, અને નવસારીવાળા મી... .. પણ “છીલ્લા”વાલી જગામા બેઠા હતા તે દરમ્યાન એક ઠીંગણો પારસી આવ્યો.

હવે પેલી બાનુ બધી જુવાન પારસી બાનુઓ બેઠી હતી તેમનાથી થોડેક દુર ચાર માછણો આવીને બેઠી અને પેહેલા લુખાન ધુપાવવામા આવ્યું. ચાર બાદ એક જાડી માછણુ નામે “સોમી” જેણે બધા કપડાં નવાજ પહેરેલા હતા, અને દરેક હાથની કાડીએ બધે સોનાની બાગડોઓ હતી અને એક હાથ ઉપર ઉચેથી સુનાનું કડું હતું, તે આવી, પોતાની બેઠક ઉપર બેઠી, અવાચી ખાધી અને ધીમે ધીમે ધુણીને બબડવા માડ્યું એમ પા કલાક સુધી ચુપકીટીથી કામ ચાલ્યું, જે અરસામા પેલી આવેલી ચાર માછણોમાંની એકે પણ ધુણવા માડ્યું એ દરમ્યાન પેલી પારસણો માની એક ઘણાક ટુલો લાવી, જે પેલા પારસી છોકરાએ કબરોપર મુક્યા.

હવે પેલા ગોલાએ મને કઈ પુછવાનું હોય તો તે માછણુને પુછવા જણાવ્યું, જેથી મેં કુટુંબની માદગીનો હેવાન કંઈ દવાદાર પણ અસર કરતા નથી, પણ તેથી સામું દુખ વધે છે એમ જણાવી તેના નિવારણુ માટે પુછના તે માછણુ હીદુસ્તાનીમા જગમ વાલ્યો કે “કોઈએ તમારા ઘણીઆણીને કરી મુક્યું છે” સામેજ બેઠેલા ઝીણા ગોલાએ હીદુસ્તાનીનો તરજુમો કરી મને સમજાવી જણાવ્યું કે “છલાળેમા ટુલ તથા પાણી આપવામા આવશે, જે દીવસમા બે વાર ખવાડી-પાછ આઠ દીવસે પાછા આવવું, ને ધરજી તારી દાર રાખવા કે પાવા નહી, અને સોમ, ગુર,

“તારે માછલી વાપરવી નહીં” ત્યાર બાદ મેં બીજો સવાલ કીધો કે “પરમાના ચાકુ સતાપ ને હજીવાનો નીકાલ ક્યારે આવશે ?” જેનો જવાબ માછલે હીંદુસ્તાનીમાજ આપ્યો કે “એ કામ બે મને (આપુછને) વ સોપવામાં આવે તો મેં માસમા તેનો નિકાલ લાવી આપીશ ”

અને જણાવવું જરૂરનું છે કે ફરેક સવાલ ૩૦ ૧ (સવા) તથા નાળીયેર, કુલનો હારે લઈ પુછામાં આવે છે, અને નાળીયેર ભેઈ તેનો જવાબ આપવામાં આવે છે ત્યાર બાદ ત્રીજો સવાલ પેલી ચારમાની એક જીવાન માછલે કીધો કે “ગામથી આવ્યા પછી મને સસણીની પેટે ચાપ છે માટે શું ઇલાજ કરવો ?” એનો જવાબ “મારી માને પુછીને સાન્ને દહસ,” એમ માછલે આપ્યો વળી પેલા ઠીમણા પુરવે પુછ્યું કે “આપુછ માહેબ, મારા ત્રણે માળફો રાત્રે ઉઘાવલા એકકા વેળાએ સાથેજ ખાસીથી ચમકી ઉઠે છે તેને શું ઇલાજ ?” માછલે જવાબ દીધો “બાપા, એ હડકાકા મારણુ હવ, હરકા ઇલાજ મને મેરી અમ્માકુ પુછકર જાપકુ જવાબ દેવામાં ” હવે નવસારીવાળા મીં ..

એ તખીયત બામે સવાલ કીધો જેને વઢતો દીઠાસો આપી તેણી બોલી કે “જો માગપર આકીન રાખે તો જરૂર ફળ મેળવે, બાકી કુ કાણુ ?” ત્યારે એક જણે કહ્યું કે - “આપુછ સાહેબ, તમારી તો બધેજ ચોકા છે તમે વગર કોઈનું કાંઈ બહુ જાપજ નહીં ને એમ કેમ બોલો છો ?”

આવી રીતે સવાલો પુછાતા ને માછલુ તેના હીંદુસ્તાનીમા જવાબ દેતી, જેનો મુજબતી તરજુમે ઝીણો જોશો કરતો તે જોશો તથા પેનો પારસી ઊકારો જેને ધટે તેને પછી તથા કુલ આપતા, તેમજ મને પણ આગળથી ખૂબર મળેલી હોવાથી હું બાટલી સાથેજ લઈ ગયો હતો, તેમા પાણી કુલ સાથે આપવામાં આવ્યું કામ પુર થવા અમાઉ પેલા ઠીમણા પુરવે મને કહ્યું કે “આવતી વેળા આવે ત્યારે ૩ ૧૧૫ હુવાન કોડીનું લાવજો, આ ‘છીલ્લા’ પરથી એવારીને આપવામાં આવે તે દીવસમા બે વાર તમારા ધરમા ફેરવજો કે ત્યાંથી બાપુ સાહેબની ચોકા રહેશે” હવે જોશાએ પેલી સવાન પુછનારી પારસણને કહ્યું કે “તમારી તખીયત હવે જરા ઠીક છે તો આગળ કલ્લા મુજબ મગાવેલી મરથી હજી લાવ્યા કેમ નથી ?” તેણીએ જવાબ વાળ્યો કે “ગામથી મગારી છે ને આવે ને લાવીશ ”

“હવે માર કામ પુર થયલું હોવાથી હું જઈ છું” એમ કહી માછણુ છઠી ને સર્વે પગે લાગ્યાં માછણુ ધુણવા માડ્યું ત્યારથી તે છઠી ત્યાં સુધી પેલી પાંચે પારસણો, પેલા ઠીંગણા પુરૂષ, માછણુ વીજેરે પામ પામ મીનીટે એ હાથ જોડી સર નમાવી “સલામ્મામામ બાવાજી” કરી ચાલુ કરી રહ્યા હતાં કીચા પુરી થતા કુલ વહેચવામાં આવ્યા જે કાંઈક લઈ ગયું, બ્યારે પેલી પારસણોએ આવી ખાધા ત્યારબાદ અંકેક ગભાસ પાણી વેદચવામાં આવ્યું, જે સર્વેએ ખુશીથી પીધું, ને આપણે પણ “જીવ મળતી જમાત” કરી તે પી ગયા ત્યાર બાદ બધા વિદાય થયા અને ઝીણો ગોસો, પેલા ઠીંગણા પુરૂષ, નવસારીવાલા મી. .. .. તથા અમે એકલા પડ્યા ને વાતચીત ચાલી પેલા ઠીંગણા પુરૂષે અમેને કહ્યું કે— “હું તો અત્રે ૧૦ વરસ થયાનો આવું છું ને છેક હજારમાં મીરા દાતાર પીરની મોટી દરગાહ છે, ત્યાં પણ જઈ આવ્યો છું આ તો નેની શાખા કહેવાય ” જ્યારે ઝીણા ગોસાએ કહ્યું કે—“છાપાછાપી પેપરોમાં બહુજ વધી ગઈ છે, મારે ધમશાળા (તાતા બાગ) મા કતરો તો અહીંના કામે આવ્યા છે એમ કહેતા ના” નવસારીથી કાંઈ આવે કેમ ન આવ્યા એ અમારી પુછપરછના જવાબમાં ગોલાએ જણાવ્યું કે “ગઈ કાલેજ... ..આવી મવા હતા જેએ કુટુંબના દુ ખના હલાએ લેવા તથા પોતાની વડીના કેસના કામે આવે છે, કારણ આ કેસમાં તેને મદદ કરવા મને “બાપુજી સાહેબ”નો ફક્ત છે જેથી એ કામે હું તેમની સાથે છેક વડોદરા સુધી જઈ આવ્યો છું અને “બાપુજી સાહેબ”ની બરકતેજ તેમણે છેવટ જીતા છે, પણ હજી નવસારીની જમીન કમજો મળી નથી ગમે એવો અટકાવ થાય છે, પણ પેહલા તો મોટાએજ અહીં આવે છે ” એમ જણાવી ખીલીમોરાના એક શેડીઆના કુટુંબની એક ઠાકરી એક બાળકનો જન્મ આપવા પછી બહુ દુ ખી થવાથી ડાકટરોની દવા કરી પણ છેવટે તો કંઈ ન વળાથી અત્રે આવીને અહીંનાજ ઇલાજોથી સારી થઈ હતી, ને હજી તેઓ અત્રે અવાર નવાર આવે છે એમ ઉમેર્યું” ત્યારબાદ અમે છુટા પડ્યા ને રેલવેપર ચાલુ મુક્યું

શુક્રવારે માછલી વાપરવી નહીં” ત્યાર બાદ મેં બીજા સવાલ કીધો કે “ધરમાના ચાલુ સતાપ ને કહવાનો ત્રીકાલ કયારે આવશે ?” જોનો જવાબ માછલે હીદુસ્તાનીમાન આપ્યો કે “એ કામ જો મને (બાપુજીને) વ સોપવામાં આવે તો મેં તાસમાં તેનો નિકાલ લાવી આપીશ”

અત્રે બધાવધુ જરૂર હોય છે દરેક સવાલ ૩૦ ૧૧ (સવા) તથા નાળીયેર, કુલનો દારૂ લઈ પુછામાં આવે છે, અને નાળીયેર ભેઈ તેનો જવાબ આપવામાં આવે છે ત્યાર બાદ ત્રીજા સવાલ પેલી ચારમાની એક જીવાન માછલે કીધો કે “ગામથી આવ્યા પછી મને સસણીની પેટે ચાલ છે મારે શું ઇલાજ કરવો ?” એનો જવાબ “મારી માને પુછીને સાંજે ઇકસ,” એમ માછલે આપ્યો. વળી પેલા ઠીગણા પુરૂષે પુછ્યું કે “બાપુજી સાહેબ, મારા ત્રણે માળકો રાત્રે ઉઘાયલા એકઠી વેળાએ સાથેજ ખાસીથી ચમકી ઉઠે છે તેગે શું ઇલાજ ?” માછલે જવાબ દીધો “બાબા, એ હડકીકા કારણુ હવે, હરકા ઇલાજ મયે મેરી અમ્માકુ પુછકર કામકુ જવાબ દેકમા !” હવે નવસારીવાળા મીં . . . . એ તબીયત બાબે સવાલ કીધો જોને ચરતો દીકાસો આપી તેણી બોલી કે “જો માગપર આકીન રાખે તો જરૂર ફળ મેળવે, બાકી હું કાણુ ?” ત્યારે એક જણે કહ્યું કે — “બાપુજી સાહેબ, તમારી તો બધેજ ચોકી છે. તમો વગર કોઈક કાંઈ બહુ ચાલજ નહીં ને એમ કેમ બોલો છો ?”

આવી રીતે સવાલો પુછાતા ને માછલુ તેના હીદુસ્તાનીમા જવાબ દેતો, જોનો ચુબાતી તરજુમો ગ્રીણો ગોતો કરનો તે ગોલો તથા પેલો પારસી છોકરો જોને ઘટે તેને પછી તથા કુલ આપતા, તેમજ મને પણ આગળથી ખમર મળેલી હોવાથી હું બાટલી સાથેજ લઈ ગયો હતો, તેમા પાણી કુલ સાથે આપવામાં આવ્યું કામ પુરૂ થવા અમારું પેલા ઠીગણા પુરૂષે મને કહ્યું કે “આવતી વેળા આવો ત્યારે ૩ ૧૧૫ હુમાન કોડીનું લાવજો, આ ‘છીલ્લા’ પરથી જોતારીને આપવામાં આવે તે દીવસમા બે વાર તમારા ધરમા ફેરવજો કે ત્યાંથી બાપુ સાહેબની ચોકી રહેશે.” હવે ગોલાએ પેલી સવાલ પુછનારી પારસણને કહ્યું કે “તમારી તબીયત હવે જરા ઠીક છે નો આગળ કલ્લા મુજબ મગા વેલી અરથી હજી લવ્યા કેમ નથી ?” તેણીએ જવાબ વાળ્યો કે “ગામથી મગારી છે ને આવે ને લાવીશ”

“હવે મારે કામ પુર થયલું હોવાથી હું જઈ છું” એમ કહી માછણું હઠી ને સવે” પગે લાગ્યાં માછણું ધુણવા માડ્યું ત્યારથી તે હઠી ત્યાં સુધી પેલી પાંચે પારસણો, પેલા ઠીંગણા પુરપ, માછણો વીઝેરે પાત્ર પાત્ર મીનીટ એ હાથ ભેડી સર નમારી “સલાઆઆમ બાવાજી” કરી ચાલુ કરી રહ્યા હતાં કીચા પુરી થતા કુલ્ય વહેથવામાં આવ્યા જે કોઈક લઈ ગયું, બ્યારે પેલી પારસણોએ આવી ખાધા ત્યારબાદ અંકેક ગલાસ પાણી વેદ્યવામાં આવ્યું, જે સર્વેએ ખુશીથી પીધું, ને આપણે પણ “જનત મળતી જમાત” કરી તે પી ગયા ત્યાર બાદ બધા વિદાય થયા અને ઝીણો જોશો, પેલા ઠીંગણા પુરપ, નવસારીવાલા મીં . તથા અમે એકલા પડ્યા ને વાતચીત ચાલી પેલા ઠીંગણા પુરપે અમેને કહ્યું કે — “હું તો અત્રે ૧૦ વરસ થયાનો આવું છું ને છેક હઠામાં મીરા દાતાર પીરની મોટી દરગાહ છે, ત્યાં પણ જઈ આવ્યો છું આ નો નેની શાખા કહેવાય ” જ્યારે ઝીણા જોશાએ કહ્યું કે — “છાપાછાપી ચેપરોમાં બહુજ વધી ગઈ છે, મારે ધમશાળા (તાતા બાગ) માં જતરો તો અહીંના કામે આવ્યા હો એમ કહેતા ના” નવસારીથી કોઈ આવે કેમ ન આવ્યા એ અમારી પુછપરછના જવાબમાં જોશાએ જણાવ્યું કે “ગઈ કાલેજ .. ...આવી ગયા હતા જેઓ કુટુંબના કુખના ઇલાજો લેવા તથા પોતાની વડીના કેસના કામે આવે છે, કારણ આ કેસમાં તેને મદદ કરવા અને “બાપુજી સાહેબ”નો ફક્ત છે જેથી એ કામે હું તેમની સાથે છેક વડોદરા સુધી જઈ આવ્યો છું અને “બાપુજી સાહેબ”ની બરકતેજ તેમણે છેવટ જીત્યા છે, પણ હજી નવસારીની જમીન કમજો મળી નથી ગમે એવો અટકાવ થાય છે, પણ પેહલા તો મોટાજોજ અહીં આવે છે ” એમ જણાવી બીલીયોરાના એક રોડીઆના કુટુંબની એક હેઠરી એક બાળકનો જન્મ આવવા પછી બહુ રૂબી થવાથી ડાકટરોની દવા કરી પણ છેવટે તો કંઈ ન વળાથી અત્રે આવીને અહીંનાજ ઇલાજોથી સારી થઈ હતી, ને હજી તેઓ અત્રે અવાર નવાર આવે છે એમ હમેયું ત્યારબાદ અમે છુટા પડ્યા ને રટેજનપર ચાલુ મુક્યું

સોમવાર, તા. ૫-૩-૨૭

આજે તા. ૫-૩-૨૩ રાજે સોમવારે કલાક ૬-૪૫ની ગાડીમાં બેસી અમે બીલીમોરે ગયા. સાથે નાલીયર ખરીદી લીધું હતું તથા પાણી માટે ખાટુલી પૃથ્વી લીધી હતી બીલીમોરા ઉતરીને ગાંધીને ધરે ગયા, જ્યાં હાખલ મતાંજ અમે એક વીસ વર્ષના પારસી છેકરાને માળ પરથી ઉતરીને ધરની બહાર નીકળી જતા જોયો, જેનું નામ . . . . .
 ... .. હતું જેમ તપાસ કરતા જણાયું માળ ઉપર ગયા, જ્યાં ત્રણેક પારસી બાઈ હતી જે માટે પુછતાં .. . .ની છોકરી છે ફરી માલમ પડ્યું, જેમાની એક . . . .ની સાથે પરણેલી છે, અને જેનો છોકરો નામે .. ... કીવા ચાલતી વેળાએ દરખાતા ઝોરડામાં ધટતી તૈયારીઓ કરવા હ મેલ હાજર રહે છે અમે એકા પછી ત્રણ માછણુ અને ત્રણ ખારવા આવ્યા, જેઓમાના કાષ્ટક ધી, નાળીએર, પુલ વિગેરે જે લાભ્યા હતા ત્યાર બાદ માછણુ સોમી આવી, ને હાલ ચાલતી લગનસરા બાબે પોતાની જાતવાલાઓ સાથે મપાટા મારી ધુણવા બેઠી મે આણેતુ નાળીએર ચીરી રા. ૧૧ સાથે આગળ મુક્યું તે બેઠું બોલી કે “એ કાંઈ બાઈતુ છે” મે કહ્યું કે “તેમ નથી એ તો કહ્યા બાઈત છે” ભારે કહે જે “એ સવાલ ગઈ વેળા પુછાયો હતો નથી ફરી ન પુછાય છતાં જવામમાં એ કે શત્રુઓ મહાત થશે અને એક માસમાં બધું હીકજ થશે”

ત્યારબાદ એક ખારવાએ પેટમાં સખત દુ મારાની ફર્યાદ કરી જેના જવામમાં જણાવ્યું કે તે “જો ગોળની ગોળી, ચાદીની ગોળી કરી માને (બાધાલેય) તો તે દહે થશે, અને ને પણ માત્ર ધી મનભરાથીજ ‘માછણુ આવવાની આગળ પેલા ત્રણમાની એક પારસણુ ધરે ગઈ જવારે બીછ બીલીમોરાની અંધેર જડી પારસણુ આવી દરખા આગળ પાથ માનીટ સુધી લુગાન મુક્યું ને પાણીની બાટલી લઈ ચાલી મધ, અને છેવટ સુધી માત્ર એકજ પારસણુ ગઈ હતી

બીજા જે મરફો આવ્યા હતા તેમાંના એક જોલાએ દીલમાં આવવાથી સખત લુગવા સાથે ધુણવા માંડ્યું તે એટલે સુધી કે તેનાથી દમ પણ ન લેવાય અને તેની જાગ જમીન સાથે સખત અફળાવાજ કરે અને ધુણતા “અલી રસુલ અલ્લાહ”ના નામ સાથે શુધ્ધ હાંદુરતાની

માજ કદક જળવા લાગ્યો, ને ધણે વારે દીલમાંનું નીકલી જતા નસોસ
 થઈ અદેલી પડ્યો, જેમ સોગી રણુ છેલ્લે હમેશ માદીને અદેલી પડતી
 હતી કામ ખતમ થતાં એક ખારવાને કપડાના ધોડા જોવારવામાં આવ્યા,
 જેઓ ખરા છે ને દુ ખ થઈ નાહસે છે એવી માન્યતા છે સાર ખાદ
 સોમીએ તેને પીછી કીધી જ્યારે એક માંડા ખારવા માટે કહ્યું કે તે
 મેંડ હતો પણ ત્યાના ઇલાજથી માત્ર ત્રણજ દીનમાં ઠીક થયો. વળી ઠીંગણા
 મીં.... .. માટે ખબર કાઢતા જણાયું કે તેવણુ પથરી હતા, અને મુખમાં
 ધણે પાછા મથાહતા નવસારીવાળા મીં ... .. માટે પ્રુછના જણાયું કે
 તેવણુની સ્ત્રી દસ્તાનથી આણુ હેરાન રહેતી હોવે એ વર્ષ અત્રે રહી ઇલાજ કરતાં
 તે ઠીક થઈ તે વર વડુ પાછા પોતાને માત્ર મથાં હતા છેવટે એ ત્રણે
 કબરો પરથી દુઃખ પાણી જોવારી સર્વને આપવામાં આવ્યા ને સર્વે
 વીદાય થયાં. આજે ઝીણું શેકાણુમાં હોવાથી માત્ર એ મીનીટજ હબો
 હબો આવીને મથો હતો ને પેલા પારસી હોડરાએ માછણુની હીદુરતાની
 બોલીને યુજરાતીમાં સમજાવવાનું તથા કોઠને દુઃખ પાણી સૌ આપવાનું
 કામ કર્યું હતું. ત્યારબાદ અગો અત્રે પાછા ફર્યા

ગુરુવાર, તા. ૫-૪-૨૩

હુ તા. ૫-૪-૨૩ ને ગુરુવારે સહવારની આડીમાં બીલીમોરે
 ગયો. સાંની કલખમાં મીં... .. ખેલ હતા અને વાતચીતમાં અને સુચના
 કરી કે “ અજુમનના.....મીં.....તથા તેમના બાપ મીં.....
 અવારનવાર પેઢી રાતે અમર પાછલી રાતે લા જાય છે માટે ૪-૫
 દીવસ ત્યાજ રહી તેઓ આવે જાય તે વખત નોંધી રાખવો.”

સારખાદ ત્યાથી નીકળી હુ ઝીનાને મર ગયો, જ્યા હજી કીયા
 સર થવાની હતી અને માછણુ આવીને બેઠી હતી.

આસપાસ નજર ફેરવતા માર માછણુ, બે માછી, તથા બે પારસી
 બાપજો જણાઈ, જેમાંની એક બીલીમોરાની જણાતી હતી, જ્યારે
 બીજાને પસમવત પ્રુછના નવસારીની મહેસરની . . . . . ના કુટુંબની
 ૪૫ વરસની બાનુ હતી અને નવસારીવાળા મીં.....ની સગી
 થતી હતી તેણે વધુ વાતમાં કહ્યું કે “ અમારા..... ..તો
 અહી રહેલા વટીક.” તેણી પ્રુછાઈની પોતાની સગી જે સુધ વમરની
 યુંગસ થઈ ગઈ છે તે માટે તથા એક યુગી માટે પ્રુછવા નાળીયર

લાવી હતી. એક માછી પોતાને ઢાકટાઓથી પહેલા માર માટે પુછવા આવ્યો હતો એ અરસામા ઝીણો ગોણો ત્યા આવ્યો ને માછીની સામે બેઠો કે મે પુછ્યુ કે “મારા બાપનુ તો દુખ વધી ગયુ છે તો શુ કરવુ ? જરા ઠીક થવે અહીં લાવુ ?” ત્યારે જવાબમાં ગોણો, માછી તથા પેલી અધોર પારસણ સામઠા બોલી કહ્યાં કે “વધે તે સાફ, ધટે તે માફ, માટે શીકર ન કરવી હવે સારજ થઇ જશે” બેટ માટે અઢાચા લુગાન કોડીનુ લઇ ગયો હતો તે તથા આઠ આના મુકી મે ઝીણને પુછ્યુ કે “અમારા ગામમા એક જણને સરઆતનો લકવો થયો છે માટે તે આવવા માગે છે તે લકવો સારા થયલાના દાખલા તથા ખાત્રી માગે છે તો તમારી જાણમા કઇ છે ?” ગોણાએ જણાવ્યુ કે “એક દોરકાવાલો સારો થયો છે” મે પસગવત પુછ્યુ કે “બીલીમોરાના કોઇ ... .. નામના પારસીનો લકવો સારો થયો છે તે કોણ ? તે અત્રે આવે છે કે અને ક્યારે ? તેને હુ મહી પુખીને ખાત્રી કરવા માગુ છુ” ત્યારે તેણે બેદ ખોલ્યો કે “હા, અનજુમનના ..... ને અહીંજ રહે છે તેવણુ આખે બગે રહી ગયા હતા, તે સારા થયા છે છતાબી એ તથા એના બાઇ..... અવારનવાર સાંજે દીવા વખતે આવી સલામી ભરી ચાલી જાય છે એવણુનો મેલાપ બબાર હોવાથી હાલ પાચ દીવસ સુધી થશે નહી, પણ તમે સરનામુ આપશો તો મેલાપની ગોઠવણુ કરી હુ તમને લખીશ ને તમે અત્રે આવી પુછજો, નહી તો નવસારીવાળા..... ને લખીશ, તેવણુ તમને કહેશે” મે નામ સરનામુ આપવુ પડે તે કારણે એમજ કહ્યુ કે “તમે ગોઠવણુ કરી નવસારીવાળા.. .. નેજ લખજો કે ... .. મારે ધર જઇ કેહજો કે ફલાણુ દીવસે આવે” ઝીણાએ તેમ કરવા ક્યુલ્યુ એ ત્યારબાદ અનજુમનની મીટીંગની યાત નીકળતા ગોણાએ કહ્યુ કે —“કોઇક ધારે છે કે મારી પાસે સોદો લેતાં બધ કરવો. પણ વરસે ૩૦ ૫૦૦) નો અનાજ એ લોક નહી લેશે તેથી હુ છુપે મર વાનો નથી નળી .. .. ને તો બહાર સારી નોકરી મળે છે રાજનામુ બી મુક્યુ પણ એ લોક કયુલતા નથી તેમ ઘેરનુ ઘેર ઊઠી સારી ચાકરીએ જતા નથી એ બધુ તોફાન તાતાના છેકરા તથા જમાઇ હોમી તાતાનુ છે ને મીંગે કેલચીમા માસ્તર છે, બાકી અત્રે કઇ દોમ, ધર્મીય કે લુટાણુ છેજ નહી. તાતાબાગવાલો દીનસાહ

મેનેજર કસોટી કરવા આવેલો ને “બાપુ સાહેબ” ગમે તે સવાલો તેને પુછવા કહ્યુંબી ખરું પણ અત્રે ૨-૩ જણીને ધુણતી બેઠાં ડાહ્યાં ગયો ને કાંઈ પુછ્યુંજ નહીં ને કયુંક કીધું કે એ કંઈ હોમ નથી”

ત્યાર બાદ પેલી અઢોર પારસણે બે નાળયર બતાવ્યા ને “જાતનાજ સમાજે કરી મુકેલું” જણાવી કંઈ બાધા રાખવા કહી પછી માછીનું નાલીયર બેસુ તે અરસામા એક માછણુ દુર બેઠેલી બહુજ ધુણતી હતી. ત્યારબાદ હોને પુછપાછી આપવામા આવ્યું અને “સલામ બાવાજી” કરી સર્વ વિદાય થયા દાદર ઉતરી જઈ કંઈ યાદ આવ્યું હોય તેમ પાછો આવી ફરી “ઝી જરા ઠીક થયેલાવીશ, પણ તમે મીં. .... પર લખવું યાદ રાખજો” કરી ગોલાને કહી કુ રોશન પર આવ્યો વાતમા ગોલો કહેનો હતો કે “એક માસ પછી ફરી સભા બરાબની છે”

ઉપરો એકવાલ મારા મીત્ર તરફનો છે, અને તેમાં ખરી હકીકત સિવાય કશા પિચારો, ટીકા કે સફરામાત નથી, એમ કોઈ પણ બેઠાં શકશે. “બાપુ સાહેબ”ના છીલ્લાની મારી મુલાકાતનો એકવાલ કુ હવે પછી રજુ કરીશ દરમ્યાન, આ ચોપાન્યાનો પહેલો અક પ્રગટ થયા પછી તે વડોદરા રાજ્યના લશ્ચાએક અમલદારો પર મોકલવામા આવ્યો હતો, અને તેઓમાના એક ઉમંગી વિદ્વાન, રૈયતના દીલસોજ અમલદાર—વડોદરાના ચીફ જસ્ટીસ રા બા ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેસાઈ, એમ. એ., એલ. એલ બી એ મહેરબાનીની રાહે નીચલો પત્ર લખવાની જરૂર બેઠાં છે, ને અત્રે રજુ કરવાથી બીવીમોરાના આગેવાન ઇસ્લામીઓ અને જરથોસ્તીઓ બેઠાં શકશે કે વડોદરા રાજ્યના અમલદારો ધટતી રીતે રજુ કરવામા આવતી બાબતો ધ્યાન ઉપર નહીં લેય એમ ધારવું તેઓને ગેરધનસાહ કરનાર છે. આ રૈયતના હિતની અને પ્રજામતને કેળવવાની ખતી અગત્યની બાબત છે, અને જો ઇસ્લામી અને જરથોસ્તી કામ બેઠાંબે ધટતા અમલદારોને અરજ ગુજારે તો આ બાબતમા તેહકીક કરવાને તેઓ પછાત પડે તેમ નથી

વડોદરા, ૨૬-૭-૨૩

રા રા ભાઈ બીલીમોરીઆ,

વડોદરાથી લી ગોવી દલાઈ હાથીભાઈ દેસાઈના દુવા સલામ આપે મોકલેલું બીલીમોરાના “બીલ્લા”નું ચોપાનિયુ પહોંચ્યું છે અને તે વાચી બીલીમોરા તથા નવસારી વિગેરે રવજોના પાસ્ટીઓમા ધુણવાની તથા માનતાઓ કરવાની ખતી ચાલતી હોવાનું જણી મને ઘણી અભયબી તથા દીનગીરી

થઈ છે. દસેક વર્ષ ઉપર હું કડી પ્રાન્ત સુખાની જગોએ હતો ત્યારે તે પ્રાન્તમાં આવેલા મીરા હાતાત્મા મથકની સરખા ઉઝા પાસે ઉભાવા ચામમાં આવેલી છે ત્યાં માફ જુનું થયું ત્યારે ત્યાં બે પારસી બાઈઓને કુલ્લી મેં ભેટ હતી. તેમની સાથે કોક મરદ હતો તેને પાસે બોલાવી પુછી જોતા તેઓ કુલ્લીની ભુવને બળગાર કાઢવા આવ્યાનું જણાવ્યું હતું. તે વખતે મેં તેમને ધણી રીતે સમજાવી પીર આગળ કુલ્લીવાળી કઈ ફાવેલો થશે નહીં પણ ઉલટી આવડ તથા પૈસાની ખુબારી થશે એમ કહી તેમને કુલ્લી પાછાં જવા અને ત્યાં કોઈ સાગ દાકરની દવા કરવા જણાવી પાછા મોકલ્યા હતા હું પારસી હતો કે કોઈ પારસી હોય તથા પુરુષે આવી રીતે પીર આગળ કુલ્લીવાની સુખાર્થ કરતા હશે, પણ આપના ચોપાનિયાં ઉપરથી જણાય છે કે એ બંદી એ તરફ ધણી પસરેલી છે તેથી તેને દાખી દેવા સવળા સમજી પારસી બાઈઓએ તન, મન, ધનથી તબક્કા કરવી ભેઈએ આપે આ દામ ઉપાડી લીધું છે તે માટે ધન્યવાદ આપુ છું અને આપની બહી નેમમા ફતેહ ઇચ્છુ છું

હીં. આપનો

ગોવિંદભાઈ

સ્વિકાર.

આ ચોપાન્યાનો પહેલો અંક પ્રગટ થવા પછી નવસારીનાં એક યુઝર્મે જરથોસ્તી માનુ તરફથી આ અંક પ્રગટ કરવાના અર્થ માટે (૩ ૨૫), નાગપુર અને ખરગપુરની મેથસ બીલીમોરીઆ બ્રધર્સની પેઢી તરફથી (૩ ૨૫), શૈક દીનશાહજી દોરામજી બીલીમોરીઆ તરફથી (૩ ૧૦), અને નવસારીના એક જરથોસ્તી બાઈ તરફથી (૩ ૨)ની રકમે મળી છે, જે માટે સંધાનો અત કરણથી ઉપકાર માનુ છું

દેશાવરના કેટલાક દીક્ષસોજ ઝેરખાહો તરફથી આ કામને ઉત્તેજન ઉત્તરપનારા પત્રો મળ્યા છે, તે માટે તેમનો ઉપકાર માનુ છું.

આ ચોપાન્યાના દરેક અંકની એક હજાર નકલ પ્રગટ કરવાનો ઇરાદો રાખવામા આવ્યો છે, અને તે દેશ પરદેશમાં વરતા બીલીમોરીઆ-એમા છુટથી ફેલાવવાની નેમ રાખવામા આવી છે

નવસારી. } અરદેશર નશરવાનજી બીલીમોરીઆ.
તા. ૧૭-૮-૨૩ }

આ ચોપાનીયું સુરત હાઈ સ્કુલ સામે આવેલા જુની સુખર્થ એક વાળા હરીજ મઝીલમા આવેલા યુજરાત રહાન્ડ પ્રેસમા ઉત્તમનમ ઉમેદરામ રેશમવાળાએ નવસારીના મી. અરદેશર નશરવાનજી બીલીમોરીઆ માટે છાપ્યું અને મી. બીલીમોરીઆએ દસ્તુર કેટેજ, હુનસીકુર્ષ, નવસારીમાંથી પ્રગટ કર્યું

